

Šolske stvari.

Nektere misli o naših šolskih zadevah.

Spisal Janez Bilc.

II.

Šolski izleti in šolske preskušnje.

(Dalje.)

Bilo je leta 1863. Veličastno in mogočno se je razlegal véliki zvon farne cerkve po vsej dolini, ker je bil za mladino tisti lepi in častitljivi dan, kterege so v nedeljo gospod župnik iz lece napovedali. Stal sem, po dovršenih šolah z mesta prišedši, na griču pod lipo ter čakal ljube šolske mladine, ki je imela k sv. maši priti. Največi šolar z belo svilno zastavo s podobo sv. Alojzija in brezmadežne kraljice stopa ponosno pred tovarši in tovaršicami; za njim dolga vrsta otrok — gotovo jih je bilo 200 — stopa za njim; spremljajo jo dva vrla učitelja. Sv. daritev se začne, orglje zadonijo in otroci, kakor iz enega grla, zapojejo mašno pesem. Po maši zapojejo še „Hvala gospod Bogu“, in se vrnejo v najlepšem redu zopet v šolo. — Nehoté sem se spomnil preteklih dni, dni, o katerih sem tudi jaz ravno po teh stopnicah kot učenec te šole v lepo božjo hišo korakal o dnevih šolskih preskušinj. Srečna mladina! In zdaj stojim kot novo posvečen mašnik po dovršenih šolah tukaj. Spomnil sem se preteklih časov in solza mi je v očeh zaigrala. — Lepo je bila šola okinčana in opletana. Krog podobe cesarjeve se je vil venec iz zimzelena spleten; podobe križanega in sv. Alojzija so obdajali venci najlepših cvetic. Miza je bila pregrnjena z zalim pregrinjalom, na mizi zvezki polni koristnih spisnih vaj in računov in vezki lepopisja; smem reči, da tudi v mestnih šolah takih rokopisov nisem videl. Kako ne bi otroci lepo pisali, sej je bil učenik izvrsten in marljiv, ki jih je podučeval; on, ki je pred svojim odhodom v zlato Prago zadnjikrat z otroci preskušnjo imel. Narodno gledišče ga je pridobilo, národna šola ga je izgubila. Zguba je bila velika! Otroci snažno oblečeni čakajo, težko čakajo začetka. Zdaj preplašeni zašumijo, pa kmalu se pomirijo in pozdravijo s krščanskim pozdravom gosp. dekana, moža sivega, pa prijaznega in ljubljenege, ki so ravno zdaj v šolo stopili. Po molitvi se začne izpraševanje; najpopred iz krščanskega nauka in potem iz družih predmetov. Od 9. do 11. ure 1. razred odgovarja, ko so mali šolarčki pokazali, kaj so se učili, česa naučili, pridejo veči 2. in 3. razreda v izpraševalno sobo. Kmalu se napolne soba očetov in mater, ki bi radi slišali, kaj njih otroci znajo. Oče župan so med poslušalci, pri njem sedi krajni šolski oglednik; mnogo duhovnov je prišlo k preskušnji; tudi gosp. okrajni predstojnik stopi krog 11. ure v šolsko izbo. In glej čuda! oblekel je danes suknjo z zlatim zavratikom in svitlimi gumbi, kar se je le še dvakrat v letu zgodilo, in to je mož, uradnik iz stare šole, vsakikrat storil, kadarkoli je prišel k preskušnji. — Po drugih naukih je prišla na vrsto tudi sadjerejna preskušnja: štirji dečki so bili vprašani in so morali tudi praktično pokazati, kako znajo cepiti. Zapeli so potem šolarji cesarsko in par družih lepih pesem, ter se vrnili krog 1. ure popoldne, pridni z lepimi bukvicami in svetinjicami na prsih, leni s praznimi rokami na svoj dom. Gosp. dekan so vse veljavniše poslušalce prijazno pogostili: pri obedu se je posebno radostno napivalo gosp. katehetu in vrlima učenikoma, posebno prvemu, kateri se je imel čez nekaj dni v Prago preseliti in šoli slovó dati.

Prebiraje te vrstice se bo on, ki je vesel, da se je otrešel sitnega jarma, nasmejál ter mislil: kaj mi to

izpraševanje na široko popisuje? Preskušnja je bila podobna preskušnji, kakor jajce jajcu, vse skupaj so pa bila prazna razkazovanja, zgolj komedija. Da to ni res, sem prej dokazal. Prašam tu le, ali more dobro preskušnjo, ki sem jo nalašč na drobno popisal, veljavno nadomestiti sprehod ali „izlet“ z otroci. Vsakdo, kdor le oči ima, vidi, da nikakor!

Resnica je, da so postale preskušnje mrtve in so ob vso veljavo prišle, ko so duhovni iz šol izbacnjeni bili in vpliv do njih zgubili (na Kranjskem manj). Tam, kjer se je duhovnom vpliv do šol vzelo, ali kjer se duhovni iz tega ali drugzega vzroka nočejo šol vdeleževati, se na kmetih ne more več slovesno izpraševanje obhajati; sej imamo dokaze! Če pa učitelji „ex principio“, iz sebičnega namena, zoper voljo duhovnov izpraševanjem kljubujejo, jim veljavo odrekajo, se posmehujejo, s tem sebi in veljavi šol zeló škodujejo!

(Dalje prihodnjič.)

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socializem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

VII.

Skoraj vse komunistične sisteme, akoravno pri enojnem zakonu ostanejo, priporočajo lahko razvozljanje spólnih zvez, odgojevanje vseh otrok v javnih odgojevališčih in pa prenehanje vse privatne lastnine. Mislili so komunisti, da bi se s temi sredstvi najbolj dala enakost vsacega človeka doseči. Pozabili so pa pri vsem tem, da bi ravno s temi sredstvi stvar pospeševali, ki bi utegnila najbolj nevarna ustroju cele komunistične države postati, to je: preobilno pomnoževanje človeštva. Naj se po postavi kjegod ustanovi — pravi slavni Mirabeau — da ne bo treba nikomur za to skrbeti, kako bo svoje otroke preživel in izredil in kaj jim bo po smrti zapustil, videli bi potem, da bi se ljudje pomnoževali kakor podgane. Posledica take preobilnosti bi bila, da bi se v celi državi neizmerna revščina vgnjezdila in da bi se po tem takem ideal komunistov: enakost človeštva, le v tem dosegel, da bi bili vsi državljani enaki siromaki. Nazadnje bi bili komunisti pri tacihi odnošajih primorani pri sebi kitajski zakon vvesti, da bi se smelo nekoliko odstotkov novorojencev razpostaviti in tako vničiti, da bi se na ta način preobilnemu pomnoženju človeštva v okom prišlo. V kratkem se dajo vsi ugovori proti komunizmu s tem izraziti, da cika komunizem na zaničevanje individualnosti in na popolno vničenje vsake osebnosti. Neomenjeni liberalizem sedanjega časa je razvitek raznovrstnosti in individualnosti na stroške društvene enakosti tako prekomerno pospeševal, da je na ta način neposredno društveno enakost, posredno pa pravo svobodo skoro popolnoma vničil. Z druge strani pa hoče komunizem s pretiranjem društvene enakosti neposredno svobodo osebe vničiti, s čemur tudi ob enem posredno društveno enakost zanikuje.

Marsikteri ljudjé, kterim ni o komunizmu razun besede same čisto nič znanega, mislijo, da se dade cela stvar zmirom z nekterimi praznimi šalami odpraviti in z obćenitimi frazami enkrat za vselej vbiti.*) Take fraze so na priliko: da je komunizem protiversk in da hoče svojo državo izključivo na podlagi človeške pameti segraditi. Pa to ni res: Cabet na priliko je monoteist. — Nekteri ugovarjajo tudi, da je komunizem

*) Beri: Schäffles „Kapitalismus und Socialismus“ stran 196—198.

nekrščansk. Tudi to je krivo. Kolikor komunizma se je v praksi vresničilo, vresničilo se ga je le na krščanski podlagi. Temeljna ideja društvene enakosti in pa poglavitni namen komunistične odgoje: povsod ljubezen do bližnjega vcepljevati in razširjati je skoz in skoz krščansko podvzetje, gotovo bolj krščansko, nego težnja za privilegijami nekdanjih „stanov“ in pa denarna lakomnost sedanje judovske aristokracije. In kar se je komunizma katerikrat v praksi izpeljalo, izpeljalo se ga je samo v prvih stoletjih kristjanstva. Spominjamo tukaj le dogodbo z Ananijem in Safiro.

Ker pa komunizem razvitek individualnosti popolnoma zameta, postane tudi vsled tega skoz in skoz protigospodarstven (antiekonomičen). Marlo negospodarstvenost komunizma tako-le opisuje:

Največi vžitek za vsakega človeka tiči ravno v tem, da sme s svojo privatno lastnino samovoljno razpolagati. Ta vžitek se pa po komunizmu zevsema vniči, ker vsakdo bi potegnil svoj živež iz javnih zaklad. Komunistična država vbije tudi vžitek, kterege si človek s tem privošči, da si delo sam po svoji volji izbere, med tem ko je pri komunizmu vsakdo k temu ali onemu delu primoran in komandiran.

Po komunizmu se tudi produktivnost oslabi, ker nikogar ne zanima, da bi si kaj prihranil in uglavničil (ali kapitaliziral). Delavna moč postane neproduktivna, ker lenuh ravno toliko dobi kakor marljivi, ker posebni talenti vsako vrednost izgubijo, ker so umetniki navezani na tehnične napotke in predpise nespretnih auktoritet, vsled česa ravno umetnost potem neha umetnost biti.

Mnogovrstne novice.

* Nemškutar je vendar od zlodja! V *Einpielerjevem* listu „*Kärntner Blatt*“ pripoveduje Marka Zupanec z dvema pričama, „da po volitvi volilnih mož v Višpolji je rekel nemškutarsk liberaluh, da so koroški duhovni cesarju obljubili več tavžent goldinarjev, če bodo v deželni zbor voljeni; če se tedaj to zgodi, bodo duhovni te tavžente od kmetov terjali in jih cesarju poslali; če pa duhovni ne bodo voljeni v deželni zbor, ne dobi cesar nič“. — Vprašanje je zdaj le: ali je to in drugo enako blebetanje, o vpeljavi tlake in desetine itd. le neumnost ali hudobija?

* Preroki zgodnje zime. Iz Českega piše marljiv opazovalec natornih prikazni, da je ondi že več znamenj, zaradi katerih se je bati zgodnje zime ali vsaj zgodnjega mraza. On pravi, da letos, čeravno je takrat še prav toplo bilo in za tiče dosti živeža, je veliko lastovic že večidel pred 5. dnevom t. m. v južne kraje se preselilo, največ pa jih je šlo 5. dne. Dalje pravi, da so senice že tje prišle, kar se sicer navadno le 3 tedne po odhodu lastovic zgodi. In poslednjič pravi, da zimska cvetlica „*Anthemis*“, ki decembra in januarja meseca cvetè, že zdaj popke nastavlja. — Ali je to tudi pri nas že tako, tega mi mestjani ne vemo. Naj nam povedó vnanji naši prijatelji, ki opazujejo natorne prikazni. — Iz Gorenškega se nam piše, da tice preselivke so že začele jemati slovó od naših logov, gôrski ptiči pa se pomikujejo v doline.

Iz deželnih zborov.

Deželni zbor Goriški.

2. seja 21. sept. Nazoči vsi poslanci, razen nadškofa, kateri tudi letos v zbor ne hodi. Prišel je tudi že namestnik, baron Depretis. Volili so se 3 odseki za naprejšnje pretresovanje raznovrstnih predlogov. — Dr. Lavrič je bral v slovenskem jeziku interpelacijo,

v kateri vpraša: ali ne misli vlada tudi našemu zboru predložiti českemu enak načrt narodske postave? — Nekaj debate je bilo o razpravljanji nekih občinskih stvari. Ko se je po slovenski čitalo ali govorilo, bilo je vse mirno med zborniki in poslušalci. — Najvažniša bo obravnava volitnega reda. Kedaj pride na dnevni red, ni mogoče še vedeti.

Deželni zbor Porečki.*)

Porečki zbor imel je lani izvan treh Slavenov samo talijansko iteligencijo (večidel odvetnike). — Bogovićevo in Feretićevo volitev so bili ti gospodje zavrgli — ali otočani (Krk — talijanska Veglia) to se vé hrvaški kmetje so ta dva narodnjaka tudi letos izbrali. Slava jim! In tako imamo vendar letos pet narodnih zastopnikov. Neki advokat dr. Madonizza je predlanskim in lani strastno govoril proti kloštrom, cerkvi in papežu, celó rekel je, da je bil Frančisk od Asisi norec; pa kaj se zgodi? Komaj je lani 24. avgusta dokončal svoj pekleni govor proti papežu, zruši se na tla in ni ga bilo.***) Namesti tega nesrečneža izbran je bil letos g. Zamarin, plovnik v Izoli, pošten Talijan; al njegovo volitev je iteligencija zavrgla.

Večidel občin se je na zbor s prošnjo obrnilo, da jih loči od velikih županij (koje imajo običajno v talijanskih gradičih svoj sedež) ter jim povrne prejšnjo samostalnost. Tukaj so velike županije Slavenu velike stroške prizadjale, šole potalijančile in revežu zadnjo kapljo svobode vzele. Ako se starim županijam samostalnost povrne, bode zopet kaka slavenska šola oživila. Smešno je brati v učiteljskih natečajih, da je v vsaki šoli učni jezik talijanski, celó v občinah, kjer izvan kakega odsluženega vojaka redko redko kdo talijansko besedico razume. V Sušnjevi je pa še to posebno: Ljudstvo je Rumunsko s pravim R... jezikom, v cerkvi je temu narodiču sv. maša latinska, pridiga in kristijanski nauk hrvaški, šola pa — talijanska! Srečni Sušnjevski kmet! S 4 jezici bodeš se seznanil, in gotovo Talijana prekosi, ki se še svojega jezika popolnoma ne more naučiti!

Deželni zbor kranjski.

V tretji seji dr. Costa svoj predlog: „naj se na Njegovo Veličanstvo naredi adresa“, utemeljeva tako-le: Slavni zbor! Nalog utemeljiti svoj predlog zaradi adrese do presvitlega cesarja je tako lahek, da mi bode mogoče z malimi besedami opravičiti ta moj predlog. Lansko leto že je sklenil deželni zbor preponižno adreso do Njih Veličanstva, v kateri je izrazil svoje mnenje o političnem položaji, in želje našega deželnega zbora, naše dežele, našega národa. Ta adresa se je večkrat omenjevala v naših in zunanjih časnikih in v tem trenutku, ko je šlo za to, ali imamo pravico biti v državnem zboru ali ne, ali je naša pogojna volitev v državni zbor zadostivna ali ne, slišali smo jo čitati v državnem zboru, in prav pazljivo so jo poslušali naši nasprotniki centralisti; kajti že od 1867. l. sem niso bile federalistične misli tako izražene, kakor v tej adresi.

Ta adresa je naša deklaracija, na kateri stojimo in na ktere podlagi bomo naprej delali, ta adresa je tudi letos podlaga našemu delovanju in nam bode zmirom naprej vzor, po katerem se bomo vedeli in na kateri bomo gledali. Če smo tedaj lansko leto sklenili tako adreso, tem več je treba, da tudi letos stopimo pred prestol presvitlega cesarja, da tudi

*) Prelepa hvala! Prosimo pogostoma kaj. Prejeli smo ravnokar drugo poročilo; al za današnji list prekasno.

Vred.

**) Poslanik R. je zavoljo tega ženi svoji pisal: „Vrag je prišel po svoje“.